

Garaczi Zoltán

Ábrázolni az átlagost

(Szil Ágnes: Életünk legszebb napja)

Szil Ágnes idén megjelent kötetét elolvasva – talán ez a kifejezés írja jól körül azt a bizonytalanságot, mely a novellák után bennem megragadt – rögtön egy kora tavaszi, szegedi rendezvény jutott eszembe, ahol Nádasdy Ádámval beszélgettem arról, hogy Tar Sándor novelláiban tulajdonképpen szegények-e a szegények. A tanár úr a maga részéről inkább a dolog szociológiai aspektusát helyezte előtérbe, és ki is tudtunk abban egyezni, hogy dickensi értelemben nem, vagy legalábbis nem minden novellában szereplő karakter tekinthető szegénynek. Ettől függetlenül nem adtam fel azt az álláspontomat, hogy a figurák – ahogy ezt Szil novelláiban is érzékeltél vélttem – bizonyos szellemi sivárságról, szegénységről tesznek tanúbizonyságot, egzisztenciális helyzetüktől függetlenül. Ebben az értelemben a korpusz párhuzamot is mutat Tar prózájával. A fent említett bizonytalanság pedig éppen ezeknek a karaktereknek az ábrázolási lehetőségéből fakad, mert könnyen válnak a szereplők valami papírmászerű, arctalan figurává, akik inkább önmagukat pozicionálva fogalmakká üresednek, mint a szegény, az újjazdag, a szerető, az ügyvéd stb., és lassan felszívznak minden sztereotípiát maguk körül. Szil egyes novelláiban is érezni vélttem a karakterek anyagtalanságát, hogy a figurák közel sem elég sűrűek a rövidpróza terjedelméhez.

A kötet két számozott részre oszlik, az elsőben inkább egy novellaciklus rajzolódik ki, melyben a címek a kínai horoszkóp figurái mentén rendszereződnek, ám a csillagjegyek és a szövegek között semmilyen didaktikus kapcsolat nem jön létre, sőt ezek a szimbólumok inkább tágítják a jelentéshorizontot, izgalmas értelmezői lehetőségeket felkínálva. A novellák hol egyes szám első személyben, hol egyes szám harmadikban szólalnak meg, és ezeknek a szövegeknek a váltogatása bizonytalanságban tartja az olvasót. A *Nyúl (Macska)* című szövegnél válik egyértelművé, hogy különféle élettörténetek keveredésének különböző dimenzióiba nyerünk bepillantást. Ettől függetlenül egyértelmű megfigyeléseket nem minden szöveg kapcsán lehet tenni, egyes élelbeszélők nem fedik fel identitásukat, azonosításukra az olvasó csak kísérletet tehet a többi szöveg függvényében. Második olvasatra jómagam már szociogramszerű ábrával igyekeztem rendezni a szereplők és a személyesen megszólaló narrátorok viszonyát, ám vagy a csökkenő figyelmem – vagy a szerző tudatos szándéka végett – nem minden viszonyrendszert sikerült feltárom.

A második ciklus már egy nagyobb merítés eredményeképpen kerülhetett bele a kötetbe, és itt is villanásszerűen észlelni lehet az egyes novellák közötti összefüggéseket, de ebben a részben már jóval gyengébb a kohézió a szövegek között. A novellák többsége a mostanában divatos újrealizmus irányába mutat, számtalan szociális vagy interperszonális problémát megjelenítve, radikális kivételként említhető meg például az Örkeny-parafrazisként funkcionáló *Arról, hogy mi a groteszk*.

A kötet címadó novellája, mely szintén a második ciklushoz tartozik (*Életünk legszebb napja*) egy bizarr Aphrodité-történetként is értelmezhető, ahol egy női énelbeszélő házasság előtti és utáni pillanataiba tekinthetünk bele. A szövegben hangsúlyossá válik az aranyalma motívuma, amely ez esetben nem Erisz istennő gonosz manővereként jelenik meg, hanem a jövődombeli anyós szegfűszeges befőttjeként. Ezt eszegetve idézi fel magában az elbeszélő egy korábbi szerelmi kalandját, és abban bíz, hogy régi szeretője a mai napig olyan, mint egykor volt. Ennek függvényében az esküvő, mint az élet legszebb napja, meglehetősen hamissá, kétségessé válik. A történet vége pedig az antik hagyományokkal ellentétben nem torkollik semmilyen tragédiába, nem adva meg ezzel az olvasó számára a katarzis általi megtisztulás lehetőségét. Helyette marad az unalom, a közöny ábrázolására tett jóslat: „[m]inden vasárnap mehetünk anyádnhoz, mondom szomorúan, megihatsz két sört is ebéd után, majd hazafelé én fogok vezetni...” (144.) A szöveg ezzel mintegy időben kitolódik a végtelen unalom és közhelyesség irányába, azt visszavonhatatlanná téve.

A könyvben a térbeli világ ábrázolása szorosan a vidékhez és a vidékiséghöz kötődik. Szil bámulatos módon képes Budapestet is vidékké gyúrni. Ennek egyik kulcsa abban állhat, hogy a szövegekben a tér nem válik a narratíva szervezőlévővé. A szövegeket a karakterek alakjai töltik ki, vágyaik és elképzeléseik mozgatják a szövegvilágot. A cselekmények felől közelítve, a novellák inkább a klasszikus irányvonalat képviselik, a csattanókat hangsúlyossá vagy ironikussá váló zárómondatok adják. Stilisztikailag Szil vonzódik a lírai hangvételű mondatokhoz, ezeket néhol túlzásba is viszi. Szóhasználatában bátran merít a tájszavakból, amely különösen izgalmassá teszik a nyelvezetet, ráadásul az olvasóban sincs ott a „guglizás kényszere”, hogy minden ismeretlen szónak utána kell olvasni, hiszen a szövegek környezetből meg lehet próbálni megalkotni a jelentést, ezzel is dinamizálva a hagyományt és a nyelvet. Bár a tájszavak eredeti arányát nem tudhatjuk a szövegekben, de a kötet végén található interjúból kiderül (*Amíg felér a lift* – Szil Ágnessel Orcsik Roland beszélget), hogy ezekből a szerkesztő jó párat kiemelt. Ezt sajnálatosnak tartom, mert ezzel veszítettek élvezeti értékükből, leszűkítve a nyelvi fantázia terét.

Végezetül meg kell említeni a kötet borítóját, melynek alakjai egy római szökőkútról származó nő és férfi párosa. A már fent említett interjúból tudható, hogy őket a szerző választotta a borítóra. Alakjuk plasztikus jellege szinte elhalványul a papíron, ezzel egy izgalmas, sejtelmes ízt kölcsönözve a kötetnek, ehhez azonban talán a kék szín választása nem a legideálisabb döntés volt, főként a hátlapon található, kék négyzetbe foglalt összefoglaló esetében, mely brutálisan rombolja szét a könyv külső esztétikai egységét.

Összegezve elmondható, hogy a *Tangram* után Szil Ágnesnek egy újabb prózaírói oldalát ismerhetjük meg. A terjedelmi korlát, a novellák rövidegéből fakadó sűrűség egyaránt felvonultat erényeket és hátrányokat. A karakterek néhol már-már zavaróan közhelyesek, ez főként a második ciklus egyes szövegein érezhető, szemben az elsővel, ahol egy nagyon komplex elbeszélői játékot kísérhetünk végig. A kötet nyelvezete meglehetősen heterogén, az eltérő szólamok, például az E/1-ben megszólaló elbeszélések esetében, néha az egyetlen fogódzót biztosítják az elbeszélő személyének beazonosításához. A szövegekben felbukkanó tájszavak egyénített hangulatot nem pedig olcsó egzotikumot teremtenek, ami szintén nagy erénye a kötetnek. Csak remélhetjük, hogy a következőre nem kell újabb öt évet várni, mert az alapok biztosnak látszanak, a fejlődés iránya pedig biztató.

(FISZ, 2018)